

SVENSKA AKADEMIEN

Biobibliografi

Den franska författaren **Annie Ernaux** föddes 1940 och växte upp i det lilla samhället Yvetot i Normandie, där hennes föräldrar drev speceriaffär och café. Hemmiljön var påver men ambitiös, där föräldrarna långsamt hade rest sig ur lägsta arbetarklass till en småborgerlig tillvaro, där minnet av det stampade jordgolvet aldrig försvann, men där man ogärna talade om politik. Ernaux utforskar i sitt författarskap konsekvent och på olika vägar en erfarenhet märkt av djupa skillnader i kön, språk och klass. Vägen till författarskapet blev lång och mödosam.

Hennes minnesarbete med rötter i den enkla uppväxten ter sig tidigt som ett projekt med anspråk på att vidga litteraturens gränser bortom fiktionsberättelsen i snäv mening. Trots sin klassiskt enkla stil kan hon därför beskriva sig själv som ”sin egen etnolog” snarare än som en skönlitterär författare. Hon hänvisar ofta till Marcel Prousts *På spaning efter den tid som flytt*, men lika upplysande är att hon tagit djupa intryck av en sociolog som Pierre Bourdieu. Denna strävan att riva upp fiktionens makt har lett Ernaux till en metodisk rekonstruktion av det förflutna men också till en ”rå”, rent registrerande dagboksprosa i böcker som *Journal du dehors* (1993) eller *La vie extérieure 1993–1999* (2000).

Ernaux debuterade 1974 med *Les armoires vides*, och redan där tar undersökningen av hennes normandiska bakgrund sin början, men det är med hennes fjärde bok *La place* (1983; *Min far*, 1985), som hon får sitt stora genombrott. I detta mästerverk på knappt hundra sidor ger hon ett avklarnat porträtt av fadern och hela den miljö som präglat honom i grunden. I porträttet tillämpar hon sin strängt återhållsamma och etiskt motiverade estetik. Med det inleds serien av självbiografiska prosaböcker ett steg bortom fiktionens imaginära världar med en stil som hamrats hård och genomskinlig. Och även om det fortfarande är ett jag som talar, är det neutralt och så långt möjligt anonymiserat. En annan nyhet är att hon lagt in reflexioner om sitt skrivande, där hon vänder sig mot ”minnets poesi” och förespråkar ett ”enkelt, konstlöst språk”, *une écriture plate*, som i solidaritet med fadern vittnar om hans värld och hans språk. Begreppet *écriture plate* har förbindelser med den nya franska romanen under 1950-talet och dess strävan mot det som Roland Barthes har kallat ”litteraturens nollpunkt”. Men det finns också en viktig politisk dimension i Ernauxs skrivande. Hon säger att skrivandet är en politisk handling som vill öppna blicken för de sociala klyftorna. Hennes skrivande kommer alltid att skuggas av en känsla

av förräderi mot den klass som hon kommer ifrån. Hon talar i en intervju om den kniv som hon använder för att skära bort fiktionens slöjor. I denna lika våldsamma som kyska strävan efter genomskinlighet känner man också arvet från Jean-Jacques Rousseau.

År 1987 utkom den ännu kortare boken om modern, *Une femme* (Kvinnan, 1993). Den innehåller några viktiga formuleringar om Ernauxs skrivande, som rör sig mellan skönlitteratur, sociologi och historia. I all sin koncentration är det en vacker hyllning till en stark kvinna, som mer än fadern lyckas bevara sin värdighet i ofta hårda yttre förhållanden.

I relationen till modern finns därför inte heller lika påtagligt skammens och tigandets närvaro.

Upplysande för den vända som Ernauxs rekonstruktion av det förflutna innebär är *La honte* (1996; *Skammen*, 1998). Det är på många sätt en fortsättning på boken om fadern i ett försök att förklara dennes plötsliga raserianfall mot modern. Inledningsraden är en veritabel pisksnärt: ”Tidigt på eftermiddagen, en junisöndag, försökte min far döda min mor.” Den är typisk för Ernaux i den meningen att hon alltid vill överskrida gränsen för det tolererbara. Med hennes egna ord i boken: ”Jag har alltid haft lust att skriva böcker som jag sedan inte kan tala om, som gör andras blickar outhärdliga för mig.” Det som gör denna erfarenhet outhärdlig är skammen med rötter i de arma livsvillkoren. När Ernaux skriver har frågan om värdighet eller ovärdighet ingen betydelse. Litteraturen ger henne en fristad att skriva om det som är omöjligt att förmedla i det direkta utbytet med andra. Skammen visar sig också vara den erfarenhet som före den sexuella debuten är den kanske enda varaktiga i den personliga identiteten.

Ett mästestycke i produktionen är den kliniskt återhållna skildringen av den 23-åriga berättarens abort, *L'événement* (2000; *Omständigheter*, 2022). Den är skriven i jag-form, och avståndet till den egna personen spelar inte den roll som det har i många andra verk. Jaget är ändå förtingligt genom det repressiva samhället och den förödmjukande attityden hos de människor hon konfronteras med. Det är en skoningslöst ärlig text, där Ernaux i parenteser skjuter in reflexioner, där hon talar med sig själv och läsaren i en enda rörelse. I dessa mellanrum befinner vi oss i skrivandets tid, 25 år efter själva ”händelsen” och just därför i en händelse som fortsätter att bulta.

I *L'occupation* (2002) dissekerar Ernaux den romantiska kärlekens sociala mytologi. Utgående från dagboksanteckningar, som berättar om hur hon har blivit övergiven av sin älskare, går hon till attack mot sin egen självbild som grundats på stereotyper. Här granskar hon sin egen svartsjuka som en form av besatthet. Dateringen av det skrivna är lika viktig som alltid, ett vittnesbörd om hur det är skriften som är det vassa vapen som faller ut sanningen hos Ernaux.

Annie Ernauxs skrivande är genomgående underordnat tidens process, och inte någonstans spelar tanken på historiens och de sociala konventionernas makt över våra liv en så stor roll som i *Les années* (2008; *Åren*, 2020). Det är hennes mest omfattande projekt, vilket gett henne ryktbarhet internationellt och en lång rad efterföljare. Det har kallats den första ”kollektiva självbiografin” och den tyske poeten Durs Grünbein har hyllat det som ett banbrytande ”sociologiskt epos” om den västerländska människan i vår tid. I verket försöker Ernaux ersätta

jagets spontana minnesarbete med ett ”man” som visar tidsandans makt över hennes eget tänkande. Det finns inte som hos Proust något affektivt minne som kan föra oss direkt tillbaka till källan. Våra liv är fyllda av de berättelser som omger oss, de sånger som sjungs eller de moden som härskar, och sen är det över. Det gör det också mycket svårt för henne att känna igen sig själv i den hon en gång var. Hos Ernaux har det personliga och det kollektiva minnet smält samman.

Annie Ernaux återkommer ständigt till det som hindrar oss att se klart. I sitt sociala perspektiv spelar skammens mekanismer en speciell roll, och hon avtäcker dem från ett annat håll i *Mémoire de fille* (2016; *En flickas memoarer*, 2021). Där konfronterar hon den hon var som ung kvinna mot slutet av 1950-talet, när hon förlorar sin oskuld på en sommarkoloni i Orne i Normandie. Reaktionerna på hennes beteende som hon bidrar med att göra känt för alla leder till att hon stöts ut ur gemenskapen. Under ett halvt liv har Ernaux valt att inte beröra den pinsamma händelsen som skadade hennes hälsa både mentalt och fysiskt. Hon skriver att det rörde sig om ”en annan skam än den att ha föräldrar som driver en kombinerad speceriaffär och café. Det är skammen över stoltheten att ha varit föremål för åtrå.” Hennes blick i efterhand är lika skoningslös mot henne själv som mot dem som utsatte henne för denna förödmjukelse. En nyckelpassage är: ”När man vill klarlägga en förhärskande sanning [...] saknas alltid detta: avsaknaden av förståelse för det man upplever i ögonblicket då man upplever det.” Hindret kallas ”nuets ogenomskinlighet”.

Annie Ernaux tror på skrivandets befriande kraft. Hennes verk är kompromisslöst och skrivet på ett enkelt, renskrapat språk. Och när hon med stort mod och klinisk skärpa rör vid klasserfarenhetens vånda, beskriver skam, förnedring, svartsjuka eller oförmåga att se sig själv, åstadkommer hon något storslaget och bestående.

Anders Olsson
Ordförande i Nobelkommittén
Svenska Akademien

Citaten är hämtade från:

Skammen / översättning av Katja Waldén. – Stockholm : Wahlström & Widstrand, 1998

En flickas memoarer / översättning av Maria Björkman. – Stockholm : Norstedt, 2021

Bibliografi – ett urval

Verk på franska

Les armoires vides. – Paris : Gallimard, 1974

Ce qu'ils disent ou rien. – Paris : Gallimard, 1977

La femme gelée. – Paris : Gallimard, 1981

La place. – Paris : Gallimard, 1983

Une femme. – Paris : Gallimard, 1987

Passion simple. – Paris : Gallimard, 1991

Journal du dehors. – Paris : Gallimard, 1993

”*Je ne suis pas sortie de ma nuit*”. – Paris : Gallimard, 1996

La honte. – Paris : Gallimard, 1996

L'événement. – Paris : Gallimard, 2000

La vie extérieure : 1993–1999. – Paris : Gallimard, 2000

Se perdre. – Paris : Gallimard, 2001

L'occupation. – Paris : Gallimard, 2002

L'écriture comme un couteau : entretien avec Frédéric-Yves Jeannet. – Paris : Stock, 2002

L'usage de la photo / avec Marc Marie. – Paris : Gallimard, 2005

Les années. – Paris : Gallimard, 2008

L'atelier noir. – Paris : Éd. des Busclats, 2011

L'écriture comme un couteau : entretien avec Frédéric-Yves Jeannet / postface inédite de l'auteur. – Paris : Gallimard, 2011

L'autre fille. – Paris : NiL, 2011

Écrire la vie. – Paris : Gallimard, 2011 [Réunit ”Les armoires vides”..., ainsi que des photos et des extr. du journal intime inédit]

Retour à Yvetot. – Paris : Éd. du Mauconduit, 2013

Regarde les lumières mon amour. – Paris : Seuil, 2014

Le vrai lieu : entretiens avec Michelle Porte. – Paris : Gallimard, 2014

Mémoire de fille. – Paris : Gallimard, 2016

La place. [Édition revue.] – Paris : Gallimard, 2017

Hôtel Casanova : et autres textes brefs. – Paris : Gallimard, 2020

L'atelier noir. [Nouvelle édition.] – Paris : Gallimard, 2022

Le jeune homme. – Paris : Gallimard, 2022

Teater, film etcetera

Une femme [Spectacle] / mise en scène de Micheline Uzan ; texte d'Annie Ernaux. – Cerge-Pontoise : Théâtre des arts, 1989-04-18

Acteurs du siècle / textes de Annie Ernaux, François Salvaing, Edgar Morin ; préface de Bernard Thibault. – Paris : Éd. Cercle d'art, 2000

Annie Ernaux [Images animées] / Timothy Miller, réal. ; Benoit Canu, comp. ; Annie Ernaux, participante. – la Cinquième ; Paris : MK2 TV, 2000

L'événement, La femme gelée [Spectacle] / mise en scène de Jeanne Champagne ; text d'Annie Ernaux. – Paris : Théâtre du Chaudron, 2002-09-27

L'autre. Directors: Patrick-Mario Bernard, Pierre Trividic. Screenplay: Patrick-Mario Bernard, Pierre Trividic. Based on the novel *L'occupation* by Annie Ernaux. 2008

L'autre [Images animées] / Pierre Trividic, Patrick-Mario Bernard, réal., scénario ; Annie Ernaux, aut. adapté. Adapté du roman "L'occupation". – Paris : MK2 [éd.] : TF1 vidéo, 2010

L'immigré de l'intérieur [Spectacle] / mise en scène et scénographie Jean-Michel Rivinoff ; pièce d'Annie Ernaux. – Orléans : Théâtre d'Orléans, 2011-01-12

Mon week-end au centre commercial. Documentary. Director: Naruna Kaplan de Macedo. Writers: Annie Ernaux, Naruna Kaplan de Macedo. 2014

Regarde les lumières mon amour [Spectacle] / mise en scène de Vincent Dhelin et Olivier Menu ; d'après "Regarde les lumières mon amour" d'Annie Ernaux. – Armèntieres : Le Vivat, 2016-09-30

Le Quat'sous [Spectacle] / mise en scène de Laurence Cordier ; d'après "Une femme", "La honte" et "Les armoires vides", d'Annie Ernaux. – Bordeaux : Théâtre national Bordeaux Aquitaine, 2016-11-08

Regarde les lumières mon amour [Spectacle] / mise en scène de Marie-Laure Crochant ; textes Annie Ernaux, d'après *Regarde les lumières mon amour*. Spectacle de la Compagnie la Réciproque. – La Roche-sur-Yon : Le Grande R, 2016-11-29

Gli anni. Documentary short. Director: Sara Fgaier. Writer: Annie Ernaux (novel: *The Years*). 2018

Monsieur le Président. [Tracts de crise n.o 29, 9 pages.] – Paris : Gallimard, 2020

Passion Simple, adaption du roman éponyme d'Annie Ernaux, avec Laetitia Dosch et Sergueï Polounine. Director: Danielle Arbid. Screenplay: Danielle Arbid. 2020

L'événement. Director: Audrey Diwan. Screenplay by Marcia Romano and Audrey Diwan. Based on the novel by Annie Ernaux. 2021

J'ai aimé vivre là [Images animées] / Régis Sauder, réal. ; Annie Ernaux, aut. ; Annie Ernaux... [et al.], participants. Comprend des extraits des ouvrages d'Annie Ernaux "Journal du dehors", "La vie extérieure" et "Les années". – Marseille : Shellac, 2022

Les années Super-8. Documentary. Directors: Annie Ernaux – David Ernaux-Briot. Writer Annie Ernaux. (Voice) : Annie Ernaux. 2022

Verk på svenska

Min far / översättning av Katja Waldén. – Stockholm : Viva, 1985. – Originaltitel: La place

Kvinnan / översättning av Katja Waldén. – Stockholm : Wahlström & Widstrand, 1993. – Originaltitel: Une femme

Sinnenas tid / översättning av Katja Waldén. – Stockholm : Wahlström & Widstrand, 1993. – Originaltitel: Passion simple

Skammen / översättning av Katja Waldén. – Stockholm : Wahlström & Widstrand, 1998. – Originaltitel: La honte

Min far & Kvinnan / översättning av Katja Waldén. – Stockholm : Norstedt, 2020. – Originaltitel: La place ; Une femme

Åren / översättning av Maria Björkman. – Stockholm : Norstedt, 2020. – Originaltitel: Les années

En flickas memoarer / översättning av Maria Björkman. – Stockholm : Norstedt, 2021. – Originaltitel: Mémoire de fille

Omständigheter / översättning av Maria Björkman. – Stockholm : Norstedt, 2022. – Originaltitel: L'événement

Verk på engelska

A Woman's Story / translated by Tanya Leslie. – London : Quartet, 1990. – Translation of: Une femme

Cleaned Out / translated by Carol Sanders. – Elmwood Park : Dalkey Archive Press, 1990. – Translation of: Les armoires vides

Positions / translated by Tanya Leslie. – London : Quartet, 1991. – Translation of: La place

A Man's Place / translated by Tanya Leslie. – New York : Four Walls Eight Windows, 1992. – Translation of: La place

Simple Passion / translated by Tanya Leslie. – New York : Four Walls Eight Windows, 1993. – Translation of: Passion simple

- Passion Perfect* / translated by Tanya Leslie. – London : Quartet, 1993. – Translation of *Passion simple*
- A Frozen Woman* / translated by Linda Coverdale. – New York : Four Walls Eight Windows, 1995. – Translation of: *La femme gelée*
- Exteriors* / translated by Tanya Leslie. – New York : Seven Stories Press, 1996. – Translation of: *Journal du dehors*
- Shame* / translated by Tanya Leslie. – New York : Seven Stories Press, 1998. – Translation of: *La honte*
- I Remain in Darkness* / translated by Tanya Leslie. – New York : Seven Stories Press, 1999. – Translation of: "Je ne suis pas sortie de ma nuit"
- Happening* / translated by Tanya Leslie. – New York : Seven Stories Press, 2001. – Translation of: *L'événement*
- The Possession* / translated by Anna Moschovakis. – New York : Seven Stories Press, 2008. – Translation of: *L'occupation*
- Things Seen* / translated by Jonathan Kaplansky ; foreword by Brian Evenson. – Lincoln : University of Nebraska Press, 2010. – Translation of: *La vie extérieure*
- A Man's Place* / translated by Tanya Leslie ; introduced by Francine Prose. – New York : Seven Stories Press, 2012. – Translation of: *La place*
- The Years* / translated by Alison L. Strayer. – New York : Seven Stories Press, 2017. – Translation of: *Les années*
- A Girl's Story* / translated by Alison L. Strayer. – New York : Seven Stories Press, 2019. – Translation of: *Mémoire de fille*
- Exteriors* / translated by Alison L. Strayer. – New York : Seven Stories Press, 2021. – London : Fitzcarraldo, 2021. – Translation of: *Journal du dehors*
- Getting Lost* / translated by Alison L. Strayer. – New York : Seven Stories Press, 2022. – London : Fitzcarraldo, 2022. – Translation of: *Se perdre*
- Do What They Say or Else* / translated by Christopher Beach and Carrie Noland. – Lincoln : University of Nebraska Press, 2022. – Translation of: *Ce qu'ils disent ou rien*

Verk på tyska

- Das bessere Leben : Erzählung* / übersetzt von Barbara Scriba-Sethe. – München : Bertelsmann, 1986. – Originaltitel: *La place*
- Une femme* / herausgegeben von Wolfgang Ader. [Französisch] – Stuttgart : Reclam, 1991. – Originaltitel: *Une femme*

- Eine vollkommene Leidenschaft : Die Geschichte einer erotischen Faszination* / übersetzt von Regina Maria Hartig. – Frankfurt am Main : Fischer, 1992. – Originaltitel: *Passion simple*
- Das Leben einer Frau* / übersetzt von Regina Maria Hartig. – Frankfurt am Main : Fischer, 1993. – Originaltitel: *Une femme*
- Sich verlieren : die Geschichte einer Obsession* / übersetzt von Gaby Wurster. – München : Goldmann, 2003. – Originaltitel: *Se perdre*
- Gesichter einer Frau* / übersetzt von Regina Maria Hartig. – München : Goldmann, 2007. – Originaltitel: *Une femme*
- Die Jahre* / übersetzt von Sonja Finck. – Berlin : Suhrkamp, 2017. – Originaltitel: *Les années*
- Erinnerung eines Mädchens* / übersetzt von Sonja Finck. – Berlin : Suhrkamp, 2018. – Originaltitel: *Mémoire de fille*
- Der Platz* / übersetzt von Sonja Finck. – Berlin : Suhrkamp, 2019. – Originaltitel: *La place*
- Eine Frau* / übersetzt von Sonja Finck. – Berlin : Suhrkamp, 2019. – Originaltitel: *Une femme*
- Die Scham* / übersetzt von Sonja Finck. – Berlin : Suhrkamp, 2020. – Originaltitel: *La honte*
- Das Ereignis* / übersetzt von Sonja Finck. – Berlin : Suhrkamp, 2021. – Originaltitel: *L'événement*
- Das andere Mädchen* / übersetzt von Sonja Finck. – Berlin : Suhrkamp, 2022. – Originaltitel: *L'autre fille*

Sekundärliteratur

- Annie Ernaux* / ce cahier a été dirigé par Pierre-Louis Fort. – Paris : Éditions de l'Herne, 2022
- Annie Ernaux : Un engagement d'écriture* / Pierre-Louis Fort et Violaine Houdart-Merot (éds.). – Paris : Presses Sorbonne Nouvelle, 2015
- Annie Ernaux : perspectives critiques* / textes réunis par Sergio Villani. – New York : Legas, 2009
- Annie Ernaux : se mettre en gage pour dire le monde* / Thomas Hunkeler et Marc-Henry Soulet (éds.). – Genève : MétisPresses, 2012
- Annie Ernaux : se perdre dans l'écriture de soi* / sous la direction de Danielle Bajomée et Juliette Dor. – Paris : Klincksieck, 2011
- Annie Ernaux : le Temps et la Mémoire* / Colloque de Cerisy, [6–13 juillet 2012] ; [sous la direction de] Francine Best, Bruno Blanckeman, Francine Dugast-Portes ; avec la participation d'Annie Ernaux. – Paris : Stock, 2014

- Annie Ernaux, une œuvre de l'entre-deux / études réunies par Fabrice Thumerel. Colloque, Amiens, 18 et 19 novembre 2002, organisé par le Centre de recherches littéraires, imaginaire et didactique. – Arras : Artois presses université, 2004*
- Arribert-Narce, Fabien, *Photobiographies : pour une écriture de notation de la vie (Roland Barthes, Denis Roche, Annie Ernaux).* – Paris : Honoré Champion Éditeur, 2014
- Bacholle- Bošković, Michèle, *Annie Ernaux : de la perte au corps glorieux.* – Rennes : Presses universitaires de Rennes, 2011
- Charpentier, Isabelle, *Une intellectuelle déplacée : Enjeux et usages sociaux de l'œuvre d'Annie Ernaux.* [Diss.] – Université de Picardie Jules Verne, 1999
- Chevrette, Éric, *Vigiles de mémoire : esth/éthique du maldicible chez Modiano, Ernaux, Le Clézio.* – Montréal : Presses de l'Université de Montréal, 2020
- Chossat, Michèle, *Ernaux, Redonnet, Bâ et Ben Jelloun : le personnage féminin à l'aube du XXIème siècle.* – Frankfurt am Main : Lang, 2002
- Day, Loraine & Jones, Tony, *La place and Une femme.* – Glasgow : University of Glasgow, 1990
- Day, Loraine, *Writing shame and desire : the work of Annie Ernaux.* – Bern : Peter Lang, 2007
- Dugast-Portes, Francine, *Annie Ernaux : étude de l'œuvre.* – Paris : Bordas, 2008
- Fell, Alison, *Ernaux : La place and La honte.* – London : Grant and Cutler, 2006
- Fernandez-Récatala, Denis, *Annie Ernaux.* – Monaco : Rocher, 1994
- Fort, Pierre-Louis, *Ma mère, la morte : l'écriture du deuil chez Yourcenar, Beauvoir et Ernaux.* [Diss. 2004]. – Paris : Imago, 2007
- Hugueny-Léger, Elise, *Annie Ernaux, une poétique de la transgression.* – Bern : Peter Lang, 2009
- Jellenik, Cathy, *Rewriting rewriting : Marguerite Duras, Annie Ernaux, and Marie Redonnet.* – Bern : Peter Lang, 2007
- Komorowska, Agnieszka, *Scham und Schrift : Strategien literarischer Subjektkonstitution bei Duras, Goldschmidt und Ernaux.* – Heidelberg : Universitätsverlag Winter, 2017 [Revised version of the author's doctoral thesis]
- Kuhl, Heike Ina, *"Du mauvais goût" : Annie Ernauxs Bildungsaufstieg als literatur- und gesellschaftskritische Selbstzerstörung : Eine Untersuchung ihres Werks mithilfe textlinguistischer, psychologischer und soziologischer Kriterien.* – Berlin/Boston : De Gruyter, 2016
- McIlvanney, Siobhán, *Annie Ernaux : the return to origins.* – Liverpool : Liverpool University Press, 2001

- Nolan, Michael, *'Party Time' and 'The Third Space' : a study of Annie Ernaux's 'Cleaned Out'*. [Diss.] – Belfast : Queen's University Belfast, 2022
- Papillon, Joëlle, *Désir et insoumission : La passivité active chez Nelly Arcan, Catherine Millet et Annie Ernaux*. – Québec : Presses de l'Université de Laval, 2018
- Pechota, Cornelia, *Verleiblichung bei Peter Stamm und Annie Ernaux in "Nacht ist der Tag" und "Erinnerung eines Mädchens"*. – Bern : Peter Lang, 2020
- Rossi, Marie-Laure, *Écrire en régime médiatique : Marguerite Duras et Annie Ernaux : actrices et spectatrices de la communication de masse*. – Paris : L'Harmattan, 2015
- Savéan, Marie-France, *La Place et Une femme d'Annie Ernaux / présenté par Marie-France Savéan*. – Paris : Gallimard, 1994
- Thomas, Lyn, *Annie Ernaux : an introduction to the writer and her audience*. – Oxford ; New York : Berg, 1999
- Thomas, Lyn, *Annie Ernaux, à la première personne : essai / traduit de l'anglais par Dolly Marquet*. – Paris : Stock, 2005
- Tondeur, Claire-Lise, *Annie Ernaux, ou, l'exil intérieur*. – Amsterdam : Rodopi, 1996
- Willging, Jennifer, *Telling anxiety : anxious narration in the work of Marguerite Duras, Annie Ernaux, Nathalie Sarraute, and Anne Hébert*. – Toronto : University of Toronto Press, 2007
- Wroblewski, Ania, *La vie des autres : Sophie Calle et Annie Ernaux : artistes hors-la-loi*. – Montréal : Les Presses de l'Université de Montréal, 2016